

РЪКОВОДИТЕЛЪ

НА

ОСНОВНОТО УЧЕНИЕ.

ОТДѢЛЪ на „ЧИТАЛИЩЕ“

за учителитѣ, учителжитѣ, ученицитѣ и ученичнитѣ.

Годишна цѣна: 25 гроша златни.

СЪДЪРЖАНИЕ: Забавачницата или Училището за дѣца на възраст отъ 2 до 7 години. — **Погледъ:** Българско Дружество «Напрѣдъкъ» въ Виена; Драмско Епархиялно учителско Дружество «Просвѣщеніе»; Българско Благодарително Братство «Просвѣщеніе» въ Цариградъ. — **Прѣподаване:** Начяла отъ естественнитѣ науки. — **Учебници и Критика.** —

ЗАБАВАЧНИЦА

или

УЧИЛИЩЕ ЗА ДѢЦА

на възраст отъ двѣ до седемь години.

(Вижь брой I.)

Въ прѣдниятъ листъ опрѣдѣлихми въ какво състои основното учение, и показахми, че училищата, въ които се добива това учение, раздѣлятъ се на три вида,

сиречь на три стѣпени: училище за дѣца на възрастъ отъ 2 до 7 години, или забавачница; училище за дѣца на възрастъ отъ 8 до 14 години, или основно училище, и училище за по-възрастнитѣ, или недѣлно училище.

Това раздѣление е влѣзло веке у насъ въ употрѣбление. Нѣ като оставимъ на страна третята стѣпень — недѣлното училище —, пѣрвитѣ двѣ стѣпени сѣществуваатъ у насъ само на име, а нѣ и на дѣло. Защото, какво видимъ сега въ тѣй нареченитѣ ни *взаимни* училища? — Гледами у тѣхъ натрупани размѣсено дѣца, отъ които по-млогото трѣбува да принадлежѣжѣтъ на втората стѣпень училища, а учителятъ, който е натоваренъ съсъ управлението на това училище, да не прави друго, освѣнъ да се занимава съсъ по-възрастнитѣ дѣца, и да оставя безъ никаква грижѣ дѣцата, които сѣ назначени за пѣрвата стѣпень училище.

И какъвъ е резултатътъ отъ редътъ, когото дѣржѣтъ сега у насъ въ взаимнитѣ училища? — По-млогото отъ дѣцата, оставени безъ потрѣбната грижѣ, намразяваатъ училището, и го напуцатъ безъ да поимслѣжѣтъ веке за учение. Освѣнъ това, едно голѣмо число отъ дѣцата, които сѣ още твърдѣ малки на възрастъ, не се приемаатъ въ взаимното училище, за да не пречѣжѣтъ на училищниятъ редъ, когото учителитѣ обичѣятъ да прѣоборѣщатъ на такъвъ, какъвто трѣбува да се слѣдува въ училищата отъ втората стѣпень.

Ето защо трѣбува да се опрѣдѣли точно назначението на двѣтъ стѣпени училища, и това назначение не може да си има основата, освѣнъ въ възрастѣта на дѣтето.

Сичкитѣ педагоги, и здравиятъ разумъ, казуваатъ, че въспитанието на чловѣкътъ става постѣпенно, споредъ възрастѣта му, споредъ заечението на физическитѣ му сили, и споредъ развитието на разумнитѣ му способности.

Основното учение не може да заѣне, ако не видимъ развити у дѣтето разумнитѣ му способности. А пакъ разумнитѣ способности на дѣтето не могатъ да

се чакатъ безъ заечението на физическитѣ му сили, заечение, което става само, когато това дѣте изпълни седемьтъ години отъ възрастта си. — Ето назначението на училището отъ втората стѣпень сирѣчь на училището за дѣца на възраст отъ 8 до 14 години, което нарѣкохми *Основно Училище*.

Нѣ отъ времето, когато доилницата напусне дѣтето, до врѣмето, когато това дѣте се прѣдаде на рѣцѣтъ на учителятъ на основното учение, минаватъ 4 или 5 години. Въ продължение на това врѣме дѣтето трѣбува да се въспитава. Това първо въспитание трѣбува да състои отъ нѣравственни вдѣхновения, отъ религиозни впечатления, отъ полезни обучения. И тия вдѣхновения, тия впечатления и тия обучения трѣбува, по единъ какъвъ да е начинъ, да се съобщаватъ на дѣтето, защото иначе, нѣ само ще го лишявами отъ удовлетворението на любопытството, съсъ което сж надарени изобщо дѣцата отъ тая възраст, нѣ ще докарувами голѣмъ недостаткъкъ на въспитанието, което ще имъ се дава въ втората имъ възраст отъ 8 до 14 години. — Ето назначението на първата стѣпень училище, сиречъ на училището за дѣца на възраст отъ 2 до 7 години, което у насъ наричатъ сега *взаимно училище*, а ний *забавачища*.

На първи погледъ многома ще ни кажѣтъ, че това въспитание за първата възраст на дѣцата, сиречъ отъ 2 до 7 години, трѣбува да се остави на грижята на майката. Това е тѣй, ако знаяхми, че по многото отъ майкитѣ иматъ тая способностъ, и, ако да притѣжяватъ способността, иматъ ли потребното врѣме. Не трѣбува много доказателства, за да кажемъ явно, че едното е твърдѣ рѣдко, а другото никакъ не се случява у Българката. Но що трѣбува да говоримъ за Българката, когато сжщото гледамы у най образованитѣ народи? У тѣхъ видимъ, че колкото жената става по способна за първата отхрана на дѣцата си, толкосъ по много тя не намира врѣме за това въспитание, защото, освѣнъ длѣжността да си извърши кжщната работа, на-

лага си още една длъжност да улегчава мъжия си въ-
длъжноститѣ, които има тоя послѣдниятъ за поддържа-
нието на фамилията си. За това виждами днесъ у най
цивилизуванитѣ народи да се умложяватъ съсъ голѣмо
старание и съсъ безъ четъ жъртви първата стѣпень у-
чилища за първото въспитание на дѣтето, за да не си
гледатъ и тий дѣцата на възраст отъ 2 до 7 години
да ходѣтъ да играѣтъ по пѣтищата, било у градоветѣ,
било у селата, тѣй сѣщо както става сега у насъ.

Кривата идея — да се остави на грижата на май-
ката въспитанието на дѣтето на възраст отъ двѣ до
седемъ години — е докарала да не се знае у насъ още
точно назначението на взаимното училище. Ако го ос-
тавимъ още на сѣщото състояние, ще рече, че го дър-
жимъ безъ никаква цѣль. И каква е цѣльта на взаим-
ното училище, или на забавачницата? — За да не ре-
кътъ, че сме отговорили на това питанье по собствени-
тѣ си въображения и опитъ, нѣка прѣведемъ долнитѣ
думи, които излизатъ отъ устата на сѣки отъ най про-
чютитѣ педагоги:

« Когато се помисли на всемогѣществото, което из-
вършватъ върху бждощността на дѣцата първитѣ впе-
чатлѣния, които приематъ, човѣкъ не може да се удър-
жи да не пожелае да види да се умложяватъ тия ве-
сели прибѣжища (взаимнитѣ училища, или забавачницѣ-
тѣ), дѣто зафащатъ да се показуватъ първитѣ блѣщу-
кания на разумьтъ, дѣто сърдцето си въсприема вдѣх-
новенията, дѣто най послѣ се придобиватъ нѣрави, кои-
то трѣбува да иматъ влияние на зло или на добро
върху остатѣкътъ на животътъ.

« Въобразява ли си човѣкъ сичко това, което може
да направи, като зафанемъ отъ двѣ до шесть години (1),

(1) Нѣкои отъ педагогитѣ приематъ възрастьта отъ 2 до 6 го-
дини, а нѣкои възрастьта отъ 2 до 7 години. Тѣй сѣщо и
за нѣкои европейски взаимны училища, или забавачници,
е узаконено възрастьта отъ 2 до 6 години, а за други отъ
2 до 7 години.

със тия млади, крѣпки, чувствителни създания, които, като единъ мъкъ въскъ, прилѣгатъ за сичкитѣ форми, които една способна ръка може да имъ даде? По многото отъ дѣцата, които, на възраст шестъ или седемъ години, влизатъ въ основнитѣ училища (втора стѣпень), донасятъ тамъ расположения често придобити отъ случаятъ на обстоятелствата, безъ да ги е приготвило едно разумно и методическо управление за наукитѣ, които ще имъ се наложижтъ. Какво честито приготвление не би намѣрили тий въ тия заведения (взаимнитѣ училища) дѣто ги учижтъ изъ най напредъ наедно съсъ приятели отъ сжщата възраст да играижтъ и да се учижтъ, отъ което тий до толкъсь по много ще се ползватъ, защото, чрѣзъ искусни методи, ще разумѣижтъ само прѣлеститѣ и приятноститѣ на тия игри и на това учение! Каква неучѣнима полза не би имъ придобилъ човѣкъ, като ги кара да обичаятъ и да желяижтъ училището въ продължение на годинитѣ, които прѣдшествуватъ училищата, въ които сж длѣжни да влѣзатъ!»

Рекохми, че законътъ на нашето правителство раздѣля на двѣ стѣпени училищата на основното учение: първата стѣпень за дѣца отъ 6 до 11 години въ селата и махалитѣ, а втората стѣпень за дѣца отъ 11 до 14 години въ градоветѣ.

Това расположение на училищата основано нѣ на възрастьта, а на общественото положение на дѣте-то, слѣдоважъ сичкитѣ европейски правителства почти до прѣди тоя вѣкъ, и дѣцата на възраст отъ 6 години на долу или оставахъ безъ никоя грижя, или се размисахъ безъ никаква полза съсъ по възрастнитѣ. Най сѣтнѣ, въ начялото на деветнайсетиятъ вѣкъ сички додохъ до убѣждението, че както училищата за основното учение сж неизбѣжни за въспитанието на дѣцата на възраст отъ 6 или 7 до 14 години и за приготвлението имъ за по високи училища, тѣй и забавачницитѣ или взаимнитѣ училища сж назначени за първото въспитание на дѣцата на възраст отъ 2 до 6 или 7 години и за приготвлението имъ за въ училищата на

основното учение. Както сѣки е убѣденъ, че основното учение не може да се добие въ къщи, тъй сѣщо разбира, че и приготвлението на дѣтето за основното учение не може да се сполучи отъ майката. И ето защо гледами днесъ у образуванитѣ народи че сж назначили първата стѣпень на училищата си за първото въспитание на дѣтето. Ето защо гледами днесъ у сѣки образуванъ народъ, че заведенията на основното учение, потрѣбно за народното въспитание, дѣлѣтъ се на три стѣпени, основани на възрастьта на дѣтето, и именно:

Първата стѣпень за дѣца на възраст отъ 2 до 6 или 7 години;

Втората стѣпень, която се подраздѣля, споредъ общественото положение на дѣцата, на нѣколко вида, за дѣца на възраст отъ 6 или 7 до 14 години, и

Третята стѣпень за по възрастнитѣ.

Нѣка прочее и ний послушями знанието и опитътъ на просвѣтенитѣ народи, и, както сми ги послушяли, та сми навикнѣли да дѣлимъ общитѣ си заведения за основното учение на три стѣпени само по име, нѣка се постараемъ да имъ опрѣдѣлимъ точно и назначението, като земемъ непрѣмѣнно за първа основа *възрастта на дѣтето.*

(Слѣдува.)

ПОГЛЕДЪ

върху школекитѣ работи и расправи у Българитѣ и у другитѣ народи.

Като нови още, нашиятъ погледъ не е отишълъ надалеко и нашироко, за да можемъ да дадемъ разни свѣдѣния върху школекитѣ работи. Днесъ имами за читателитѣ си нѣкои свѣдѣния отъ Благодѣтелтелното Братство, отъ Виенското Дружество и отъ Драмското Дружество, свѣдѣния, които желаемъ да обнародвами слѣдъ долнитѣ прѣдварителни думи:

Правителствата, на които самси народътъ и отъ самосе-

беси не се е погрижилъ да си основава и поддържя училищата за народното възпитание, и които сами основаватъ и поддържатъ тия училища, сичкитъ сж дошли до убѣжденнето, че трѣбувало нѣ тий сами да извършуватъ тая грижя, а само да подканятъ общинитъ да залюбѣтъ това дѣло и да си го изпълняватъ сами. Какво гледами отъ първото и какво отъ второто? — Отъ първото излиза, че у тоя народъ има само учени чорбаджии и простъ и неразбранъ народъ, а отъ второто и учени чорбаджии, и ученъ и разбранъ народъ. За примѣръ могатъ да ни послужѣтъ Французитъ въ първиятъ случай и Нѣмцитъ въ вториятъ.

Съсъ сичко че тая послѣдняя мѣрка се послѣдува сега на сѣкждѣ, тя обаче не се простира освѣнь до това, дѣто общината снабдява мѣстото си съсъ училища, ако щете и добрѣ наредени, и въ които дѣцата се учѣтъ даромъ. Нѣ това не е доста за нуждитъ на народонаселението. Има хиляда нужди, които възпиратъ дѣтето да се ползува отъ благодѣянието на училището. Освѣнь нуждата, дѣто родителитъ сиромаси задържатъ чедата си на работата си; освѣнь нуждата, дѣто дѣцата сиромаси се лишаватъ отъ дрехи, обуца, книги, хартия и проч., дѣцата иматъ и други видъ нужди, които ги подканятъ да обикнѣтъ учението, напримѣръ: дарове за прилѣжателнитъ, награда освѣнь наградитъ отредени отъ общината и проч. Най послѣ, както дѣцата, тѣй и учителитъ и училищата си иматъ извънреднитъ нужди, които, ако се посрѣщатъ отъ народното благодѣяние ползуватъ се и сжщитъ дѣца, като на примѣръ: извънредни награди за учителитъ, било съ пари, било съ книги, които могатъ да го усѣвършенствуватъ въ званието му; училищни библиотеки и орждия и проч. — Ето извънредни нужди на народнитъ училища, за посрѣщанието на кинто правителствата нарочно подканятъ народътъ да състави разни благодѣтелни дружества. И у просвѣтенитъ народи гледами днесъ да сжществуватъ таквизи дружества по сѣка махала.

Благодарение на духътъ, съсъ който е обладанъ народътъ ни за общото добро, гледами днесъ, че въ по многото мѣста изъ отечеството ни сжществуватъ веке училищата, дѣто дѣцата могатъ да се възпитаватъ даромъ. При тая сполука, нѣма сжмнѣние, че скоро ще сме честити да чювами да се казува: *нѣма нити едно българско село безъ училище дѣто дѣцата се учѣтъ даромъ.*

Правилото да бждѣтъ народнитѣ училища даромъ вече е придобито за българскитѣ народъ, и можемъ да се фалимъ за това прѣдъ свѣтътъ. Нъ онова, за което можемъ още по много да се пофалимъ е дѣто гледами на-въ-редъ да се съставляватъ *самоволно* разни благодѣтелни дружества, които иматъ за цѣль народнитѣ ни училища. И това става нѣ само за посрѣщанieto на извънреднитѣ нужди на училищата, нѣ и за онова, което принадлежи на общината да го направи, а не го е още направила, като: основание и поддържаніе на училище и учител тамъ дѣто нѣма; приготвяние на кандидати за бждѣщи учители и прочее.

Ето Читалищата и Женскитѣ Дружества, които изпълноватъ първата грижя; ето пакъ за втората грижя: Благодѣтелното Братство, Македонската Дружина, Букурешката Благодѣтелна Дружина, Одесското Благодѣтелно Настоятелство, Кишиневската Дружина и сега наскоро основаното Драмско Учителско Дружество.

Нѣка не слушями песимиститѣ и завидницитѣ, които по нѣкоги се злѣ отзоваватъ за тия дружества. Тия дружества сж народната ни гърдостъ, защото чрезъ тѣхъ показваме на свѣтътъ, че българскитѣ народъ живѣе като народъ и отъ само-себеси.

Нѣка прочее сѣки Българинъ гледа на сѣко отъ тия дружества като на народно достойние, и да се грижи за тѣхъ по силата си.

Колкото за насъ, ний нѣма и да избѣгнуваме да обнародваме чрѣзъ листътъ си сичко, което ни се яви относително за напрѣдкѣтъ на тия дружества, които сж стѣлповетѣ на народното основно учение въ българскитѣ народъ.

Ето що имамъ днесъ прѣдъ очи за нѣкои отъ тия дружества:

1. Виенското Дружество, на което цѣльта е да помага, чрѣзъ опрѣдѣлени годишни помощи, да се възпитаваатъ български ученици отъ Тракия, Македония, Румания и България, които се готвѣтъ за учители, испроважда за обнародване по българскитѣ вѣстници слѣдѣщото извѣстие:

Българско Дружество «Напрѣдкѣ» въ Виена.

Съгласно съ Дружеств. Уставъ, потвърденъ отъ Долно-Австр. Правителство, Настоятелството има честь да поднесе на

почит. Българ. публика VIII листа за събраните прѣз послѣдните шест мѣсеци комози (и лихви), които благоволиха да принесѣтъ слѣдующитѣ ученолюбиви Господа и Господжи:

П. Миновичъ, отъ Браила, фюр. 50; Азисъ бей, отъ Търново, фюр. 10; Ст. Цоневъ, отъ Търново, ф. 5; Димо Петровичъ, отъ Браила, фюр. 100; Савва Димовичъ, отъ Браила, 10; Н. Ив. Дружеску, отъ Браила, 10; К. Г. Костовичъ, отъ Браила, ф. 25; П. Димовичъ, отъ Браила, 30; Н. Цоневъ, отъ Браила, ф. 100; Г-жа Т. Икономовъ, отъ Браила, 30; Т. Теодоровъ, отъ Тулча, 100; А. Куртовичъ, отъ Браила, 6; Василь Цоневъ, отъ Браила, 10; Скарлатъ Стратовичъ, отъ Браила, 20; Г. И. Стамати, отъ Браила, 30; К. С. Налбантовъ, отъ Браила, 30; Г-жа Теодоровъ, отъ Тулча, 30; Кириль Н. Дряновски, отъ Русчукъ, 10; П. Хр. Тапчилещовъ, отъ Цариградъ, 25. — Недѣлни помощи: Отъ Г-да Братія Е. Паница фюр. 52; Г.Г. К. Юрдановъ ф. 26; Н. С. Ковачовъ ф. 26; Г. Д. Начовичъ 26; Д. Г. Аневъ 26. — 6 мѣсечни лихви фюр. 438,15. Всичко ф. 1,225.15 или хиляда и двѣсти и двадесѣтъ и петъ фюрина и 15 кр.

Настоятелството.

Виена, 1873, Декемврія.

2. *Драмско Епархиялно Учителско Дружество «Просвѣщение»*. Това дружество е на съставяние, и има за цѣль да помага да се основѣтъ училища и да се поддържатъ учители по селата, дѣто народонаселението не е въ състояние да го направи. Срѣдствата на дружеството сж: 1) волната помощ и 2) десетата чясть, за която сж задѣлжили еничкитѣ учители отъ тая епархия да отетѣпуватъ ежегодно отъ редовнитѣ си годишни приходи. До деня, въ който нишатъ отъ това мѣсто, дружеството брояло 28 учители-членове. Колкото е утѣшителна ревността и самоотвърженността на народнитѣ учители отъ Драмската Епархия, толкосъ се умилява сърцето на човѣкътъ, като гледа готовността и щедрата рѣзка на народонаселението отъ това мѣсто. Нѣка читателитѣ ни прочетѣтъ долниятъ расписъ, който е плодъ отъ села само, и ще видѣтъ добъръ примѣръ:

Волна помощ отъ село Гайтаниново: Г.Г. Конст. В. Сарафовъ 360 гр., Петръ В. Сарафовъ 250 гр., Сп. попъ-Прокоповъ гр. 256, Ник. П. Падаревъ 256, К. К. Мавродиевъ 256 г., Благ. попъ-Антонъ 128, Д. Праматаревъ 64, Д. К. Мавродиевъ

гр. 100, хаджи-Иванъ хаджи-Петровъ 100, Петръ Тодоровъ 25, Конст. Мавродиевъ 100, хаджи-Петръ 125, Ат. Имандиевъ г. 50, Хр. Поповъ 40, Д. Т. Падаревъ 56, Кър. Малаковъ 27 г. и пол. Н. П. Сарафовъ 40, Тод. Трандафиловъ 20, К. Лжкий 25, Гер. П. Сарафовъ 14, Безименний 30, Петаларскийтъ еснафъ 150 г. Пърскание по селото 100 гр.

Волна помощъ отъ село Плѣвнѣж: Г.Г. Печо Хаджиевъ г. 350, Алекси Цановъ 200, Ат. Букрешлиевъ 200, Ангелъ Аргировъ 64, Герги Божииковъ 128, Стеф. Ст. Терзиевъ 128, Андрей Тодоровъ 100, Дим. Маллиевъ 112, Дим. Палахчила 66, Тома Черк. Настоятель 100, попъ-Партения Разложки 130, попъ-Триан. Добрин. 100, Гр. Живописецътъ 120, Ив. Яновъ Бояджи 25, Аргиръ Самарджи 25, Печо хаджи-Мавродиевъ 64, Ат. Аргировъ 50, Д. Ив. Шоповъ 128, Георги Михаловъ 50, Митю Тасевъ 50, Димитръ Сапунджията 30, Георги Т. Комшковъ г. 100, Нечо Касапинътъ 53, Ан. Гайдовъ 53, Н. Препод. отецъ Герасимъ 104, Лука Тищювъ 25, Печо Кожамановъ 20, Бълчанъ Трифоновъ 30, Ангелъ Дунковъ 25, Ат. Кръстевъ 20, Василь Милковъ абаджи 20, Печо Налбантинътъ 10, Благогов. священникъ Ст. попъ-Луковъ 50, Пърскание по селото 165 гр.

Волна помощъ отъ село Просѣченъ: Благог. попъ-Иванъ хаджи-Николовъ гр. 100. Г.Г. Хаджи-Георги попъ-Ивановъ учитель г. 350, Димитръ Кочюгловъ г. 200, Таш. Ниговъ 154, Ив. Бож. г. 103, Т. Пепелашъ 103, Мих. Яновъ 103, хаджи-Георги хаджи-Николовъ 50, Апост. Коловъ 50, Т. Г. Кутровъ 30, Пан. Дъчювъ 20, Р. Т. Мудовъ 20, Пат. Бояджи 20, Марг. Фиданинъ 20, Янчо Караколовъ 30, Пѣт. Манушовъ 20, Пет. Георг. Паз. 20, Бож. Илчювъ 20, Дим. Самарджи 12, Стоимень Ангушъ 50, Ванг. Епитропътъ 50, Никола Джичунозъ 53, Илия Пъшковъ 20, Михайлъ Ангушовъ 15. Конст. Кобалищали 20, Пърскание по селото 406 гр.

Отъ абаджискиятъ еснафъ въ сѣщото село Райковци: Г.Г. Мар. В. Пангаловъ гр. 30, Тодоръ Куртовъ 20, Анас. Г. Бадевъ 12, Анастасъ Николовъ 10, Илия Тодоровъ 10, Анастасъ Кузмановъ 8, Згура Д-ва 5, Жина Кузманова 3, Хр. Антонова 1.

Отъ село Кобалщж: Г.Г. Михалъ Поповъ учитель гр. 20, Ст. Пѣтковичъ 25, Анастасъ 20, Константинъ Антоновъ 20, Т. П. Ивановъ 15, Пърскание по селото 65 гр.

3. *Българското Благодѣтелно Братство «Просвѣщение»*

въ Цариградъ. Това дружество има за цѣль да основава и поддържа основни училища за българското народонаселение въ Цариградъ и околноститъ му. Изложението четено въ годишното общо събрание на 2 Октомврия 1873 отъ достойниятъ му прѣдсѣдателъ Г-на Д. П. Иванова, съдържава извършенитъ дѣла на Дружеството и смѣткитъ му. Това изложение е напечатано на брошюри и се намира въ сичкитъ читалища по отечеството ни на расположението на публиката. Ония, които сж посѣтили Цариградъ, и ония, които четатъ това изложение, не могатъ да останатъ хладнокрѣвни прѣдъ ревността, дѣятелността и самоотвържението на членовѣтъ и на настоятелството на това дружество, пѣлно съ животъ.

ПРЪПОДАВАНИЕ.

Начяла отъ естественитъ науки.

(Продължение отъ брой 1.)

Нѣма схмиѣние, че ви се е случвало да чюйте да изрече нѣкой таквази дума, която не сте могли отъ веднажъ да разумѣете; нѣ слѣдъ като я чюйте да се повтори нѣколко пжти въ разны фразы, въ разны обстоятелства, най сѣтнѣ достигате до тамъ, дѣто да ѳ разумѣете точно значението, тѣй щото да можете да я употребявате вий сами съсъ истинскитъ ѳ смисълъ, безъ да ви я е опрѣдѣлялъ нѣкой точно. И наистина има думи, които никакъ и не трѣбува човѣкъ да мисли да истѣлкува напѣлно. Употрѣблението имъ налучва завчясъ истинскитъ имъ разумъ, и по ясно отъ колкото сичкитъ тѣлкувания на свѣтътъ. Какъ щѣхъ да сполучѣмъ, ако не го знаяхте, да ви дамъ да разберете що е врѣме, що е пространство? Сжщо е и съсъ: що е *вещество* (материя). Нѣка речемъ, ако щете, че веществото е онова, щото направя сичкитъ тѣла, или пакъ сѣко нѣщо, щото може да се пипа. Прѣстѣта, желѣзото, водата, сж вещество; въздѣхътъ е вещество. И въздѣхътъ ли? ще речете вий. То се знай, защото, когато има вѣтъръ, вий осѣщате твърдѣ

добрѣ въздухътъ да ви удри лицето, да ви маха коситѣ; а вѣтрѣтъ не е друго освѣнъ въздухътъ като се мѣсти.

Видите, че веществото ни се прѣдставя на много видове, твърдѣ не прилични единъ на други. Различяватъ три главни състояния на веществото: твърдото състояние, водното (жидкото) състояние, въздухообразното (газовото) състояние. Първитѣ двѣ ви сж добрѣ познати: вий знаете, че камънитѣ, рудитѣ (металитѣ), дървата сж вещество на твърдо състояние; че водата, виното, пивото (бирата) сж вещество на водно (жидко) състояние. Нѣ нали мжчно се сѣщате какво ще рече въздухообразно (газово) състояние? За сега само въздухътъ могж да ви посочѣж, че е едно тѣло на въздухообразно състояние. Нѣ да знайте отъ сега, че сжществуватъ много други тѣла, които сж на сжщото състояние и които наричатъ *газове*. Макаръ и да се намиратъ на едно състояние, тѣй да речемъ невидимо, но по послѣ ще се научите да ги познавате, да ги различявате тѣй добрѣ, както и твърдитѣ тѣла и воднитѣ тѣла.

Когато речемъ, по физически, твърди тѣла, не трѣбува да разбирами, както по простото говорение, тѣла, които са мжчно разбиватъ на пърчета. Разумѣва се, че стъклото е твърдѣ крѣхкаво, когато е на тънки листове; тѣстѣнитѣ листове, които наричатъ «цвѣтния» и които обичае, разумѣва се, и тѣ сж още по лесни за чюпение; прѣстѣта се твърдѣ рони, тебеширятъ, като го триешъ съсъ прѣсти, става на пепель; нѣ това не вѣнира да се каже, че стъклото, тѣстѣнитѣ листове, прѣстѣта и тебеширятъ сж твърди тѣла за физикѣтъ. Стига само едно отъ чяститѣ имъ, колкото и да сж малки, да може да се дѣли на много други, и може да му се каже, че е твърдо тѣло.

Нѣка забѣлѣжимъ, че сжществуватъ тѣла въ едно състояние тѣстѣно, кяшкаво (мѣко), половинъ-водно, което е нѣкакъ мѣжду твърдото състояние и водното състояние. Таквизи сж кравето масло, масѣта, когато е топло. И това ни кара да забѣлѣжимъ влиянието, което има топлината върху състоянието на тѣлото. На примѣръ, една буца (пърче) краве масло, като се остави на голѣмъ студъ, става твърда като камакъ; ако не е толкозь студено, то умѣкнува; лѣтъ, по голѣмитѣ пекове, тая буца става почти на чорба; най послѣ, върху огънятъ, маслото заприличва на вода.

Тѣй сжщо, много тѣла, споредъ температурата, могжтъ да ставатъ ту твърди, ту водни (жидки), и дори въздухообразни

(газови). Водата може да стане ледъ, вода или невидима пара (и това не е друго освѣнъ газъ). Ще забѣлѣжите, че ледътъ става на вода, безъ да премине прѣзъ посредственното състояние, както кравето масло, за което говорихме; ледътъ не умѣкчува; а сѣщото става и съсъ много тѣла. За сичко туй ще говоримъ по нататѣкъ.

(Слъдува).

УЧЕБНИЦИ И КРИТИКА.

Пѣтуванъе Около Свѣта, преведе отъ френски С. С. Бобчевъ. Издава се отъ Бъл. Печ. Друж. «Промышлене». Цариградъ, въ Печатницата на Карапетровъ и Друж. 1873.—Цѣна 12 гр. ср.

Ето още една нова книга се свява, чрѣзъ старанието на Печатарското Дружество, между добритѣ български книги, на която при горѣреченото ѝ заглавие ний желаемъ да ѝ притуримъ: или *География (Земеописание)* за употребление въ народнитѣ основни училища.

Като фърли човѣкъ единъ погледъ върху учебницитѣ ни за Географията, и като е ималъ случай да е присѣтствувалъ на прѣподаванието на тая наука въ нѣкои отъ народнитѣ ни училища, ще му се прѣдстави, че Географията не е друго, освѣнъ една наука, която съдържява имената на нѣщата, които се намиратъ по нашята планета. Учебницитѣ ни за Географията съдържяватъ по многото дълги и безполезни наименования, натрупани само, за да направятъ дѣцата да намразѣтъ една толкосъ полезна наука, а учителитѣ ни, като не видѣтъ по вече нѣщо у тия учебници, да мѣчѣтъ дѣцата да запомнюватъ единъ купъ имена, които, ако не се повтарятъ съсъ години, исчезнуватъ отъ мозъкътъ имъ, както исчезнува парата отъ топлатата вода. И каква е придобитата полза?— Да гледами дѣцата да знаѣтъ отъ Географията една само номенклатура, както сѣ навикнѣли да знаѣтъ една номенклатура отъ крѣщелни имена, и каквато е ползата отъ послѣдната номенклатура, таквази е и отъ първата. Да гледами още, че не се завъртатъ карти въ училищата ни, по причина на търканието, което става върху имъ съсъ прѣчката или съсъ прѣстѣтъ на дѣтето, за да се мѣ-

чи да показува имената на чяститѣ на водата и на сушята, както и на градоветѣ.

Географията не е наука, която си играе само съ имена, която омръзнува на дѣтето, която е безполезна; тя е наука за дѣла, едни естествени и постоянни, а други случайни и измѣняеми, и сичкитѣ твърдѣ важни за животътъ на човѣкътъ.

Тѣй е разбрало Печатарското Дружество тая наука, и за това то е направило единъ добъръ отборъ отъ чуждитѣ учебници за прѣводътъ си. Тоя прѣводъ е украсенъ и съ съ отечествената ни География, която е толкосъ много занемарена у насъ. И като припоржчвами на учителитѣ отъ се сърце *Пжмуванъето около Свѣта* за учебникъ на Географията въ народнитѣ ни основни училища, ний обичяеми да вѣруваме, че дѣцата ще придобиятъ двойна полза: плодотворно запознавание съ съ общата География и по свѣсно изучавание на отечественната География.

Приключеніята на Телѣмаха отъ Фенелона. Преводъ Н. Михайловскаго, издава Българск. Печатарско Дружество «Промышлене». Цариградъ, въ Печатницата на Карапетровъ и Друж. 1873. Цѣна 20 гр. ср.

Колкото е жялно, че толкосъ късно се явява това прѣвѣсходно нѣравоучение на езикътъ ни, толкосъ е утѣшително, че то се показува у насъ съ съ прѣводъ на едно лице, което е авторитетъ въ нашята писменность. Ний прибѣрзваеми прочее да поканимъ нашитѣ народни учители да си украсѣжтъ библиотеката съ съ една книга, която ще ги ползува и по съдържанието си, и по стилътъ си, и по прѣводътъ си.

Баштинъ языкъ за малкы дѣца. Трета година (книжка III). Написа Д. В. Манчевъ. Първо изданіе 1873.

Г. И. Найденовъ, редакторътъ на Вѣстникъ «Право», който прѣдъ нѣколко дни се унищожилъ отъ Правителството, съобщилъ ни една критика върху книгата подъ горѣреченото заглавие, написана отъ Г. Н. В. Саранова, учителъ въ Габрово.

Критиката на Г. Саранова състои отъ три нѣща: 1) Защо Г. Манчевъ, като казува въ заглавието на речената книга «написа», да освоява несправедно чуждѣ трудъ, 2) Защо да допу-

ща заблужденія чрезъ не добриятъ си преводъ, и 3) Защо изопячилъ толкози языкътъ въ «Бащинитъ язици».

Г. Манчевъ трѣбувало да каже «прѣведе», а нѣ «написа». Защото, както: Година Първа (Книжка I), Година Първа (Кн. II) и Книжка III или Втора Книга за ученѣ слѣдъ букваря, тѣй и сегашната нова третa година (Кн. III) сж прѣведени отъ рускитъ първоначални книжки, съставени отъ К. Ушинскій. «Прочее, казва Г. Сарановъ, колко неправедно нѣщо! Колко безчестіе за българскіята педагогъ да присвоява чуждото! И какво докаченіе на отличията педагогъ Г-на Ушинскій, дѣто трудътъ му се не признава у насъ, а се мисли, че е трудъ на Г-на Манчева!»

«Що ся касае, продължава Г. Сарановъ, до прѣводътъ на «Бащинитъ язици», тука ся срѣщатъ погрѣшки, които не трѣба да ся търпятъ. Истина, ній нѣма да обрѣщамъ вниманіе на тѣзи погрѣшки, които не измѣняватъ смисълътъ. Ще посочимъ само тѣзи, които наричатъ вопіюща погрѣшки. Г. Манчевъ тѣй не добрѣ прѣвожда, щото на нѣкои мѣста не само чи не придава скіція смисълъ, както въ оригиналтъ, нѣ даже прѣводътъ му проповѣдва заблужденіе, тогава когато той трѣба въ туй да е толкози внимателенъ, колкото по-вече книгитъ му ставатъ настолни за малкитъ дѣца, — трѣбува да бжде внимателенъ, защото тѣзи книги сж назначени да дадѣтъ вѣрни понятія за дѣцата».

Между многото примѣри за потвърденіе на горѣреченото, Г. Сарановъ дава и тоя примѣръ: «Въ Бащинъ Языкъ, г. III, (Книжка III) на страница 138, Г. Манчевъ казва: *Само водата нѣма свойство отъ топлината да преминува отъ твърдо състояніе на водно, отъ водно на пара и отъ пара на въздухообразно състояніе.* Колко голѣмо заблужденіе, че водата нѣмала това свойство отъ топлина да измѣнява състояніето си! Нѣ този смисълъ ли е въ оригиналтъ? Тамъ е казано: *Не една только вода имѣетъ свойство подъ вліяніемъ теплоты переходить изъ твърдаго състоянія, въ жидкое изъ жидкаго въ пары и изъ паровъ въ състояніе воздухообразное, или, какъ его еще иначе называютъ га зообразное.* Ще рече: не само една вода има свойство отъ топлината да минува отъ твърдо състояніе на водно, отъ водно на пара, и отъ пара на въздухообразно състояніе.»

Въ третата часть на критиката си, Г. Сарановъ натякува Г. Манчева защо да пише: кльбо, Българинъ, врьтотежка, бѣ-

кълт и проч., което правяло езикътъ на книжкитѣ прѣобладаитѣ повече отъ провинциализми и архаизми. «Като че Г. Манчевъ е съставилъ Бащинитѣ язици исключително за Коприщица, или пжкъ за Българчетата въ 15 вѣкъ.»

Ний ще забълѣжимъ, че езикътъ на Г. Манчева, или подобръ езикътъ на пловдивската школа, ако бѣше коприщенското, или друго нѣкое българско наречие, щѣше да е прѣвѣсходенъ. Тоя езикъ, като е основанъ на една прѣкалена етимология, пълненъ е:

1) съсъ барбаризъмъ, като пишѣтъ на примѣръ: ся, мя, пять, рядъ, гядамъ, хврѣчило, ходи по свѣта и прочее;

2) съсъ солецизмъ, като устрояватъ фразитѣ, напримѣръ мѣстото на прилагателното и на мѣстоимението и прочее.

Ний мислимъ, че езикътъ на пловдивската школа става тежъкъ нѣ само на дѣцата, а и на мжжитѣ; и на това е причината нѣ толкосъ правописанието на думитѣ, като: кльбо, Българинъ и прочее, колкото барбаризмътъ и солецизмътъ му.

Въ заключение, Г. Сарановъ свършва критиката си съсъ тия думи:

«Ето тѣзи сж бълѣжки-тѣ ни върху Манчеви-тѣ язици. Не ги наричамъ бащини, защото въ тѣхъ има повече Манчевъ язикъ, отъ колкото Бащинъ. Ний бихме направили по дълго бълѣжкитѣ, обаче сега ся задоволяваме само съ това; защото оставами за другитѣ недостатаци самъ Г-нъ Манчевъ да ся усѣти; именно, Г-нъ Манчевъ трѣба добръ да нарѣжда притчитѣ и да не крои нови отъ себе си, защото притча-та е народна философия и не може кому какъ скимни да ги извърта и преначва. Тѣй сжщо и много нечувани думи, какво-то: папушаръ (ботушаръ), хорище (пазаръ) тракалашки (крайвайчета) и мн. др. Господ. Манчевъ да ги промѣни, чи доста затруднява дѣцата.

«Най послѣ ще забълѣжимъ на Г-на Манчева, да му ся невижда никакъ криво за дѣто говорихме за Бащини-тѣ язици. Тѣзи книжки и тѣй стоятъ нѣкакъ по горѣ отъ другитѣ первоначални книжки, нѣ ако ся избѣгнатъ и тѣзи недостатѣци, тогава тѣ ще бждѣтъ най добри учебници за малки-тѣ дѣца.»